

اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل

حسن حمیدی سولا

چکیده:

اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که برای یک ملت، حتی در شرایط فشار تحریم، زمینه رشد شکوفایی فراهم آورد. اقتصاد مقاومتی علاوه بر اینکه یک نسخه جدی با در نظر گرفتن تمام جنبه‌های تئوریک متناسب با اقتضات اقتصاد ایران است، یک نسخه عملیاتی به شمار می‌رود که با در اختیار بودن آن، می‌توان شکوفایی اقتصادی را تضمین کرد، البته شرطش این است که این نسخه، همراه با اقدام و عمل متعهدانه و لازم از سوی تمامی آحاد ملت باشد؛ به این معنا که فضای عمومی کشور بسیج شده و اقتصاد مقاومتی را به‌عنوان یک وظیفه ملی پیاده‌سازی کنند. در این میان تمامی بخش‌های کشور اعم از حوزه‌های داخلی، خارجی، تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی، سرمایه‌گذاری و الگوی مصرف باید سیاست‌های اقتصاد مقاومتی را سرلوحه کار خود قرار داده و اقدامات خود را بر مبنای این سیاست‌ها، طراحی کنند. این واژه اولین بار در دیدار کارآفرینان با مقام معظم رهبری در شهریور سال ۱۳۸۹ مطرح گردید. در همین دیدار، مقام معظم رهبری «اقتصاد مقاومتی» را معنا و مفهومی از کارآفرینی معرفی و برای نیاز اساسی کشور به کارآفرینی نیز دو دلیل «فشار اقتصادی دشمنان» و «آمادگی کشور برای جهش» را معرفی نمودند.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل

مقدمه:

با ظهور انقلاب اسلامی، شکل جدیدی از حکومت در دنیا پدیدار شد که بنای سازگاری با قطب قدرت استکبار را نداشته و به مبارزه با استکبار پرداخت. ظهور چنین حکومتی آن‌هم در منطقه خاورمیانه که از لحاظ اقتصادی و ژئوپلیتیکی دارای اهمیت بسیار زیاد است، باعث شد که نظام استکبار جهانی با تمام قوا به مبارزه با انقلاب برخیزد. با پایان یافتن جنگ و عدم پیروزی استکبار در زمینه‌های نظامی، تهاجمات به عرصه‌های دیگر کشیده شد. یکی از این عرصه‌ها که خصوصاً در سال‌های اخیر با تهاجمات گسترده همراه بوده است، «عرصه اقتصادی» است. (بالاسا، ۱۹۹۰) بنابراین خود انقلاب اسلامی مکلف به نوآوری و نظریه‌پردازی و الگوسازی در عرصه‌های جدید اقتصادی است. هر کشوری که علم استکبارستیزی را برپا کند، نیازمند چنین الگوهایی است. یکی از این مفاهیم «اقتصاد مقاومتی»^۱ است. (علیخانی، ۱۳۸۰).

بنا به تعریف برخی از اقتصاددانان از اقتصاد مقاومتی، این نوع اقتصاد معمولاً در رویارویی و تقابل با اقتصاد وابسته و مصرف‌کننده یک کشور قرار می‌گیرد که منفعل نیست و در مقابل اهداف اقتصادی سلطه، ایستادگی نموده و سعی در تغییر ساختارهای اقتصادی موجود و بومی‌سازی آن بر اساس جهان‌بینی و اهداف دارد. برای تداوم این نوع اقتصاد، باید هرچه بیشتر به سمت محدود کردن استفاده از منابع نفتی و رهایی از اتکای اقتصاد کشور به این منابع حرکت کرد و توجه داشت که اقتصاد مقاومتی در شرایطی معنا پیدا می‌کند که جنگی وجود داشته باشد و در برابر جنگ اقتصادی و همچنین جنگ نرم دشمن است که اقتصاد مقاومتی معنا پیدا می‌کند.

---

^۱. Resistive Economy

مفهوم اقتصاد مقاومتی:

اقتصاد مقاومتی اصطلاح جدیدی است که در چند سال اخیر توسط مقام معظم رهبری ارائه گردیده است. در بیانات ایشان، همان طور که در صدر ابلاغیه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی نیز اشاره فرموده‌اند، اقتصاد مقاومتی یک نوع الگوی اقتصادی است که برگرفته از فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و انقلابی است و خصلت بارز آن توانمندی اقتصاد کشور در مقابله با تهدیدهای دشمن و تبدیل آن‌ها به فرصتی برای پیشرفت بیشتر است. برای توضیح بیشتر می‌توان گفت اقتصاد مقاومتی واژه‌ای ترکیبی از دو کلمه اقتصاد و مقاومت است. کلمه اقتصاد در لغت به معنای میانه‌روی است ولی در اینجا معنای اصطلاحی آن مورد نظر است که یک نوع دانش و یا نظامی است که به رفتارهای انسان و وضعیت‌های بهینه زندگی او در زمینه‌های تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات و امکانات رفاهی می‌پردازد. مقاومت از ریشه «قوم^۲» و از باب مفاعله است و مفاهیمی مانند قوام، قیام، استقامت، مستقیم و قیمت، هم از این ماده اشتقاق یافته‌اند. باب مفاعله وقتی استعمال می‌شود که بری فعل طرف دیگری هم وجود داشته باشد، مانند مکاتبه که در معنای عمل نوشتن میان دو نفر به کار می‌رود؛ بنابراین استعمال صفت مقاومتی برای اقتصاد، دلالت بر حالتی از اقتصاد می‌کند که اولاً: در ساخت درونی خودش از قوام و استحکام لازم برخوردار باشد و ثانیاً در مواجهه با عوامل تهدیدزای خارجی نیز بتواند قوام و پایداری خود را حفظ نماید. بر این اساس اقتصاد مقاومتی، به معنای یک نوع اقتصادی است که اولاً: در ساخت درونی خودش برخوردار از قوام باشد و ثانیاً: در مقابل تهدیدات بیرونی نیز قدرت ایستادگی و پایداری داشته باشد. بر این اساس یکی از محققان اقتصاد اسلامی در تعریف اقتصاد مقاومتی می‌گوید: اقتصاد مقاومتی «گفتمان و الگوی اقتصادی است که ضمن مقاوم‌سازی و تقویت اقتصاد ملی در برابر تهدیدها، توان تحریم شکنی با رویکرد عقب راندن نظام سلطه را داشته باشد و درعین حال پیشرو، فرصت ساز، مولد، درون‌زا و برون‌گرا باشد».^۳

^۲. والقوام، بالكسر: نظام الأمر وعماده وملاکه الذی یقوم به. (تاج العروس - الزبیدی - ج ۱۷ - ص ۵۹۴)

^۳. قوامی، سید حسن، کتاب اقتصاد مقاومتی، مبانی نظری، صفحه ۱۵

مقصود از اقتصاد مقاومتی، مدیریت امور اقتصادی است، به گونه‌ای که از سرمایه ملی و مردمی به بهترین شکل استفاده شده و ملت از نظر اقتصادی خودکفا گردیده و به مقاومت در مقابل دشمنان ادامه دهد و توطئه‌های تحریم و محاصره اقتصادی دشمن را خنثی و بی‌اثر کند. به نوعی اقتصاد مقاومتی یعنی برخورداری از مزایای اقتصادی با ادامه مقاومت و مبارزه در مقابل دشمنان مستکبر و متجاوز. اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح می‌شود که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه، پیش‌شرط و از الزامات چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تأکید بر مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است. اقتصاد مقاومتی را می‌توان مترادف با سرفصل مجموعه سیاست‌هایی دانست که باهدف رسیدن به اقتصادی مقاوم در مقابل بحران‌ها و افزایش ضریب امنیت اقتصادی و نیز افزایش امکان مانور اقتصاد ملی طراحی و به اجرا گذاشته می‌شود. این نوع اقتصاد معمولاً در تقابل با اقتصاد وابسته و مصرف‌کننده کشوری قرار می‌گیرد که منفعل نیست و در مقابل اهداف اقتصادی سلطه، ایستادگی کرده و سعی در تغییر ساختارهای اقتصادی موجود و بومی‌سازی آن بر اساس جهان‌بینی و اهداف دارد. اقتصادی که در برابر تکانه‌هایی که بر اقتصاد داخلی اثر می‌گذارد و اشکال مختلفی دارد، مقاوم باشد؛ اما ریاضت اقتصادی در حالی مورد توجه قرار می‌گیرد که اقتصاد در کوتاه‌مدت گرفتار دشواری، کسری بودجه یا محرومیت موقت از منابع درآمدی خود شده است. در این شرایط کاستن از مصرف و مهار تقاضای مصرفی باهدف هم‌تراز کردن مصارف با منابع می‌تواند جامعه را در پشت سر گذاردن دوره کمبودها یاری کند. این کار را می‌توان با جیره‌بندی آب در ایام کاهش نزولات جوی مقایسه کرد. (قاسمی، ۱۳۹۵)

پیت و الاین (۲۰۰۹) آنچه از روایات و آیات ما استنتاج می‌شود این است که اقتصاد در مفهوم اندیشه اسلامی یک مفهوم و یک مقوله توازنی، هم در مقوله مادی و هم در مقوله معیشت، است. در تفکر اسلامی هر تلاشی برای ایجاد توازن در معیشت امری اقتصادی محسوب می‌شود. این توازن، قلمروهای مختلفی دارد. ما در دنیایی زندگی می‌کنیم که مبادله در آن وجود دارد و در این مبادله هزینه، منافع و درآمد وجود دارد. از این رو در تفکر اسلامی اقتصاد برابر است با توازن در زندگی و معیشت. اقتصاد از این حیث، نوعی بی‌نیازی

است؛ یعنی می‌بایست به کمک توازن‌ها نیازها را رفع کنیم. نخستین مفهوم قابل استنباط از اقتصاد مقاومتی این است که ما در جهانی زندگی کنیم که دشمن در عرصه‌های مختلف حضور دارد؛ یکی از این عرصه‌ها، فعالیت اقتصادی است. به عبارت دیگر در یک میدان رقابتی، تعاملی و تخصصی قرار داریم که می‌بایست جهت نیل به اهداف این فضا را مدیریت کنیم. از این رو وقتی می‌گوییم اقتصاد مقاومتی یعنی اینکه ما می‌خواهیم از حیثیت و هویت خودمان در مقابل دشمن یا رقیب دفاع کنیم و باید هر الزامی را که این مقاومت و دفاع نیاز دارد، وارد برنامه‌ریزی و استراتژی‌های اقتصادی خود کنیم. با این تعریف اقتصاد مقاومتی به نظام اقتصادی ملت، یا گروه اجتماعی مقاومی اشاره دارد که در راستای احقاق حقوق خود یا پیگیری اهداف سیاسی که از نظر آن‌ها برحق است، مبارزه می‌کند. هرچقدر اقتصاد ملت یا گروه اجتماعی مقاوم، به آن‌ها در راستای تحقق اهداف مقاومت بیشتر یاری برساند مقاومتی‌تر است. قاعدتاً در چنین فضایی هم دشمن بیرونی وجود دارد و هم دشمن داخلی و از طرف دیگر امکانات بیرونی و داخلی نیز فراهم است. این را اقتصاد مقاومتی می‌گوییم، یعنی اقتصادی که این نوع مؤلفه‌ها را به خوبی می‌فهمد و جامعه را بر اساس آن مدیریت می‌کند. اقتصاد مقاومتی با اقتصاد اسلامی بیگانه نیست، بلکه می‌توان گفت یک نوع مکمل اقتضایی آن است که به‌ضرورت زمان فعلی ما، بازمی‌گردد و در شرایط فعلی تحریم ضرورت آن دوچندان است.

مقام معظم رهبری (۱۳۹۱) مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در تعریف و تبیین معنا و مفهوم اقتصاد مقاومتی فرمودند: «... اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم‌روند رو به رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند...».

تعاریف دیگری که صاحب‌نظران در رابطه با معنا و مفهوم اقتصاد مقاومتی بیان نموده‌اند به‌نوعی شرح و توضیح و تبیین کلام رهبری است. نمونه‌هایی از آن تعاریف بدین قرارند:

خوش‌چهره (۱۳۹۱) اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تأکید بر مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است.

موسوی (۱۳۹۲) اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه‌های فشار در شرایط کنونی تحریم و در پی آن تلاش برای کنترل و بی‌اثر کردن و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه پیش‌شرط و الزام چنین موضوعی است.

جامی و همکاران (۱۳۹۱) اقتصاد مقاومتی سیستمی است که درصدد است با محوریت توسعه منابع انسانی، انضباط و قانون‌مندی رشد و پایداری اقتصادی را برقرار می‌سازد.

میرمعزی (۱۳۹۱) در مقاله خود، با استناد به سخنان مقام معظم رهبری و مطالبی که ایشان از سال ۱۳۸۸ درباره اقتصاد بیان کرده‌اند، درصدد ارائه تفسیری روشن از اقتصاد مقاومتی برآمده است. به نظر ایشان، اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری، شکل خاصی از نظام اقتصادی اسلام است که در وضعیت حمله همه‌جانبه اقتصادی دشمن که کیان نظام اسلامی را به خطر می‌اندازد، پدید می‌آید. در نظام اقتصادی اسلام، در این وضعیت، با تغییر در اولویت‌ها و به تبع آن، در اصول راهبردی و سیاست‌های کلان و حاکمیت روحیه جهاد بر رفتارهای اقتصادی دولت و مردم، راهبردی کلان طراحی می‌شود که تهدید را تبدیل به فرصت کرده، موجب رشد جهشی می‌شود.

حسین زاده بحرینی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای پس از طرح چند مقدمه، به تبیین مفهوم «اقتصاد مقاومتی» پرداخته است. ایشان معتقد است: اگر بخواهم تعریفی آکادمیک از واژه «اقتصاد مقاومتی» داشته باشیم، بدون اینکه بخواهم آن را به رهبری منتسب کنم، عرض می‌کنم که اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که مدیریت آن، مدیریتی راهبردی و همه‌جانبه نگر است.

سیفلو (۱۳۹۳) در مقاله خود، توسعه مفهومی مفاهیم «دفاع، دفاع غیرعامل، جنگ و جنگ اقتصادی» اقتصاد مقاومتی را به‌عنوان راهبرد دفاع غیرعامل اقتصادی تبیین و تشریح کرده است. عمده‌ترین نوآوری این تحقیق به توسعه مفهومی «جنگ، آسیب، دفاع و دفاع غیرعامل» و استفاده از آن‌ها به‌منظور فراهم کردن یک چارچوب نظری و تحلیلی مناسب برای موضوعات اقتصادی و ارائه طریقی برای عملیاتی کردن اقتصاد مقاومتی مربوط است. مفهوم «جنگ» به بسیاری از حوزه‌های فنی و حتی علوم انسانی توسعه داده شده است

و این توسعه مفهومی در بسیاری از حوزه‌ها، کاربرد نوی نیست و اصطلاحاتی همچون «جنگ نرم»، «جنگ سایبری»، «شیخون و تهاجم فرهنگی» و مانند آن را می‌توان به‌عنوان نمونه‌ای از گسترش مفهوم «جنگ» دانست. از این‌رو، به کار بردن اصطلاح «جنگ» در خارج از مفهوم صرف نظامی آن، پدیده رایجی است که نشان از تقابل در عرصه‌های استفاده‌شده دارد. در این مقاله، پس‌ازاینکه «جنگ» از مفهوم صرف نظامی خارج‌شده و به «جنگ اقتصادی» نیز تعمیم‌یافته است، به‌گونه‌ای مشابه، «دفاع» نیز به همین نحو توسعه داده‌شده و دو نوع «دفاع مسلحانه» و «دفاع غیرمسلحانه» و در این بخش، «دفاع غیرعامل» تبیین شده است. از رهگذر تشریح این مسئله، این نتیجه حاصل‌شده است که به‌جز «دفاع عامل» که مفهومی نظامی دارد، هر نوع اقدام پیشگیرانه‌ای را می‌توان به «دفاع غیرعامل» تعبیر کرده، در این راستا هر اقدام پیشگیرانه کاهش آسیب‌پذیری از مصادیق «دفاع غیرعامل» است. از این‌رو، اقتصاد مقاومتی را می‌توان «دفاع غیرعامل اقتصادی» تعریف کرد.

اقتصاد مقاومتی از منظر مقام معظم رهبری

در چند سال اخیر و با شدت یافتن تحریم‌های یک‌جانبه و غیرانسانی غرب علیه جمهوری اسلامی ایران باهدف متوقف کردن برنامه‌های صلح‌آمیز هسته‌ای ایران، به ادبیات اقتصادی کشور اضافه و به فراخور حال و «اقتصاد مقاومتی» واژه جدید روز اقتصاد کشورمان موردبحث قرار گرفته است.

این واژه، اولین بار در دیدار کارآفرینان با مقام معظم رهبری در شهریور سال ۱۳۸۹ مطرح گردید. در همین دیدار، رهبر معظم انقلاب «اقتصاد مقاومتی» را معنا و مفهومی از کارآفرینی معرفی و برای نیاز اساسی کشور به کارآفرینی نیز دو دلیل «فشار اقتصادی دشمنان» و «آمادگی کشور برای جهش» را معرفی نمودند. برای مفهوم اقتصاد مقاومتی در همین مدت‌زمان کم، تعاریف متفاوتی ارائه‌شده که هرکدام از جنبه‌ای به این موضوع نگاه کرده‌اند. در این میان، تعریف جامع و کامل از اقتصاد مقاومتی را خود رهبر فرزانه انقلاب ارائه داده‌اند. ایشان در دیدار با دانشجویان فرمودند: «اقتصاد مقاومتی، یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در

شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین‌کننده رشد و شکوفایی کشور باشد.» بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان (۱۳۹۱/۰۵/۱۶)

زمینه‌ها و بایدها و نبایدهای تحقق اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی به جامعه اسلامی کمک می‌کند تا ضمن تأمین مهم‌ترین مؤلفه جامعه، یعنی آسایش و اقتصاد، اجازه ندهد دشمن از این ضعف جامعه استفاده و با تیرهای زهرآگین تحریم و فشار، جامعه را فلج کند. در این میان، باید به بسترها و زمینه‌های تحقیق و بایدها و نبایدهای آن توجه کرد.

الف) بسترها و زمینه‌ها

بسترها و زمینه‌های تحقق اقتصاد مقاومتی عبارت‌اند از: ۱. فرماندهی متمرکز؛ ۲. دیده‌بانی اقتصادی و آمارهای دقیق؛ ۳. سبک زندگی جهادی؛ ۴. اصلاح نظام آموزشی؛ ۵. اصلاح نظام تبلیغاتی؛ ۶. واکنش سریع نظام اقتصادی به حملات دشمن؛ ۷. تحقق اقتصاد مردمی؛ ۸. حمایت از فعالان اقتصادی؛ ۹. تحرک دستگاه دیپلماسی؛ ۱۰. گفتمان سازی.^۴

ب) بایدها و نبایدها

بایدها و نبایدهای اقتصاد مقاومتی عبارت‌اند از: ۱. ضرورت تشکیل نهادهای مبارزه با اشرافی‌گری؛ ۲. ساده زیستی، نتراشیدن هزینه و کم‌خرج بودن مدیران؛ ۳. مشارکت مردمی، ۴. نهادینه کردن حمایت از تولید ملی و استفاده از همه ظرفیت‌های کشور؛ ۵. عقلانیت اقتصادی؛ ۶. نگاه مولد به درون، خوداتکایی و خودکفایی.^۵

^۴ . پیغامی، عادل (۱۳۹۱)، ده نکته درباره تحقق اقتصاد مقاومتی
^۵ . سلیمانی، محمد (۱۳۹۲)، شش ضرورت اجرای اقتصاد مقاومتی

نقش مردم در اقتصاد مقاومتی

یکی از اصلی‌ترین ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی را باید در نحوه مصرف و خرید ارزیابی کنیم. در زمانی که دشمنان سعی در از بین بردن زیرساخت‌های اقتصادی کشور ما دارند مردم می‌توانند با رفتار اقتصادی خود به نحو ویژه‌ای از بن‌مایه‌های اقتصادی کشورمان حمایت کنند. مردم به‌عنوان بازار اصلی مصرف نقش حیاتی در تقویت بخش‌های تولیدی داخلی دارند. از دیگر سو حضور بخش‌های خصوصی در زمینه‌های اقتصادی کشور و گسترش نقش آن‌ها در بخش‌های تولیدی با افزایش سرمایه‌گذاری از جمله وظایف مردم در حوزه اقتصاد مقاومتی است.

امروزه در مقابل فشار کشورهای بیگانه و تحریم اقتصادی دیگر جوامع، تقویت و حمایت از بنیان‌های اقتصادی کشور تحت عنوان اقتصاد مقاومتی مطرح می‌گردد. در واقع می‌توان اقتصاد مقاومتی را تبلور اقتصاد در مقابل تحریم‌ها و فشارهای خارجی و شکوفایی اقتصاد ملی تعریف نمود. عملی نمودن اقتصاد مقاومتی در جامعه تأثیر و نتایج مثبتی در عرصه اقتصادی به دنبال دارد که در نهایت رشد تولید داخلی و اقتصاد بومی را رقم می‌زند. از سوی دیگر این نوع اقتصاد با خودکفایی و استقلال اقتصادی رابطه‌ای مستقیم دارد. مقاومت در برابر تحریم‌های کشورهای بیگانه می‌تواند جامعه را از وابستگی برهاند و خوداتکایی و استقلال اقتصادی را رقم زند.

با این حال فرهنگ استفاده از کالای داخلی می‌تواند تأثیر بسزایی در حرکت روبه رشد کشور داشته باشد. امروزه بخش زیادی از هزینه‌ها در جامعه به جیب کارگرهای خارجی ریخته می‌شود و این در حالی است که بسیاری از جوانان ایرانی هنوز کار درست و قابل شان خود را نتوانسته‌اند پیدا کنند. بازار ایران در حالی در قبضه محصولات و کالاهای خارجی قرار دارد که متأسفانه فرهنگ غلط استفاده از کالای خارجی و ارجحیت آن نسبت به مشابه داخلی، همچنان بین قریب به اتفاق مردم کشورمان رایج است و کمتر متوجه تبعات منفی و پیامدهای ناگوار عدم توجه به مصرف کالای تولید داخل هستیم. از انواع لوازم خانگی گرفته تا انواع اقلام بهداشتی و آرایشی و خوراکی و... در هنگام انتخاب مردم، نوع خارجی آن در اولویت است و اگر نتوانستیم از پس قیمت آن برآییم، آنگاه به سراغ مشابه داخلی آن می‌رویم. در صورتی که خوب می‌دانیم که

محصولات داخلی به جهت کیفی، دستکمی از انواع خارجی آن ندارند، مگر در برخی اقلام لوکس و غیرضروری زندگی که نبود آن‌ها نیز لطمه به گذران زندگی وارد نخواهد کرد. البته پرواضح است که مردم حق استفاده از کالای باکیفیت را دارند ولی ترجیحاً باید کالای ساخت داخل را مصرف کنند و این امر نیازمند تحکیم نگاه علمی است، به نحوی که دست‌اندرکاران عرصه تولید، دولت و دانشگاه‌ها حلقه ارتباطی صمیمی و تعامل پایداری را با یکدیگر داشته باشند. باید از تمامی مزیت‌های نسبی کشور عالمانه استفاده شود، بخصوص اینکه کشورمان از موقعیت جغرافیایی مطلوبی برخوردار بوده و درجایی قرار دارد که در بخش صادرات مجدد می‌تواند ارزش افزوده ایجاد کند. بنابراین همه باید تلاش کنند تا کالای ایرانی با خدمات ایرانی در دنیا معتبر باشد و نام ایران سال‌ها در میان کشورهای هدف ماندگار باشد. زیرا، صیانت از اعتبار تولید داخلی در عرصه جهانی، وظیفه ملی و اسلامی است و منافع زودگذر نباید منفعت ملی را به خطر بیندازد. اکنون دشمنان ایران اسلامی تمام هم‌وغم خود را برای صدمه زدن به اقتصاد کشور جزم کرده‌اند و تنها راه برای مقابله با این هجمه بسیار سنگین حمایت‌های مردمی از اقتصاد کشور است. در این میان البته به نظر می‌رسد که مسئله فرهنگ‌سازی نیز برای اقتصاد مقاومتی صورت پذیرد.

بسیاری از تحقیقات جامعه‌شناسان به خوبی نشان می‌دهد که نوع خرید و مصرف افراد هر جامعه‌ای بستگی و رابطه‌ای خاص با نگرش و فرهنگ آن جامعه دارد. در جامعه‌ای که قناعت یک ارزش تلقی می‌شود خانواده‌ها نسبت به کوچک‌ترین مخارج خود نیز حساسیت نشان می‌دهند و در عوض در جوامعی که مدگرایی یک ارزش به حساب می‌آید تنها خرید و لوکس‌گرایی است که ترویج می‌یابد. البته میزان تجمل‌گرایی و لوکس‌گرایی هرچند با میزان درآمد خانواده‌ها ارتباط دارد اما به‌طور کل وقتی مدگرایی و تجملات اوج می‌گیرد حتی جوامع کمتر توسعه‌یافته که میزان سرانه ملی آن‌ها نیز آن‌چنان بالا نیست به دنبال خرید کالاهای لوکس و غالباً خارجی می‌روند. در جامعه ما نیز برخلاف معیار و مصادیق گویای دین مبین اسلام در موضوع نوع مصرف در حد اعتدال شاهد هستیم که به‌نوعی تجمل‌گرایی اوج گرفته است و خانواده‌های ایرانی حاضر حتی بخش عمده‌ای از درآمدهای خود را صرف خرید وسایلی می‌کنند که شاید هیچ مصرف خاصی هم نداشته باشند. مثلاً خرید ظرف‌های تزئینی چندمیلیونی، انتخاب مبلمان چند ۱۰

میلیونی و... از جمله مصادیق رواج یک آسیب در فرهنگ مصرف و خرید ایرانی‌هاست. علاقه و گرایش مردم به مصرف کالاهای خارجی ریشه‌های فرهنگی دارد و ما باید با یک مهندسی جدید دیدگاه مردم را نسبت به مصرف کالاهای غربی تغییر دهیم. البته در ابتدای این راه ما باید حقیقتاً کالاهای باکیفیت داخلی داشته باشیم. اگر یک کالای معتبر و باکیفیت داخلی تولید شود آنگاه می‌توان با فرهنگ‌سازی از مردم خواست که به سمت خرید کالاهای غربی نروند. (زیدی، ۱۳۹۱)

محورهای اساسی اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل^۶

اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی ترمیم ساختارها نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح می‌شود، که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه، پیش‌شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تأکید روی مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است.

برخی محورهای اساسی و مهم اقتصاد مقاومتی عبارت‌اند از:

حمایت از تولید ملی

تأکید مقام معظم رهبری در ابتدای سال بر ضرورت تداوم «تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی»، مبین سه وظیفه برای دولت، دست‌اندرکاران تولید و مردم هست، سه حلقه‌ای که نحوه تعامل آن‌ها بر روی هم تأثیر مستقیم دارد و نتیجه نهایی آن، به این تعامل وابسته است. یعنی هرچه قدر که مردم را تشویق به خرید کالای داخلی کنیم ولی کیفیت تولید کالای داخلی پایین باشد، عملاً رغبتی از سمت مردم به خرید کالای تولید داخلی نخواهد بود. اگر تولیدکننده هم برای تولید کالای باکیفیت همت کند ولی دولت و سیستم بانکی کشور، خدمات پولی و مالی ارائه ندهند و یا قوانین اقتصادی، فضای کسب‌وکار را سخت کند و یا مردم نسبت به کالای داخلی بی‌رغبت باشند، بازهم نتیجه منفی خواهد بود. لذا باید تمامی ارتباطات این سه حلقه باهم اصلاح‌شده و در راستای افزایش تولید ملی بهبود پیدا کند.

---

^۶. پرتال فرهنگی رواق (۱۳۹۴)

سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی

محدودسازی اقتصاد دولتی و آزادسازی اقتصاد از پیامدهای مهم اصل ۴۴ قانون اساسی است. اقتصاد مقاومتی فعال و پویا نیازمند برنامه‌ریزی استراتژیک و راهبردی، مبتنی بر مردمی کردن اقتصاد از طریق میدان دادن بیشتر به فعالان بخش خصوصی و رفع موانع و مشکلات این بخش می‌باشد.

بخش خصوصی به‌عنوان موتور و محرک اصلی رشد اقتصادی و صنعتی است که با به‌کارگیری سرمایه خود و جذب و مشارکت سرمایه‌های غیردولتی، استفاده بهینه از منابع انسانی و اعمال مدیریت کارآمد، ضمن ایفاء نقش خود در رشد اقتصادی و صنعتی کشور، می‌تواند اهداف توسعه‌ای دولت را محقق نماید.

اقتصاد مقاومتی بر پایه و اساس سرمایه معنوی افراد و جامعه استوار است و بخش خصوصی بدون شک برترین بستر، برای همراهی مردم به‌عنوان اصلی‌ترین ارکان مقاومت در جامعه، برای ضدضربه کردن اقتصاد در برابر تحریم‌هاست.

توجه به نخبگان و استفاده از فناوری نوین

نخبه به فرد برجسته و کارآمدی اطلاق می‌شود که اثرگذاری وی در تولید علم، هنر و فناوری کشور محسوس باشد و هوش، خلاقیت، کارآفرینی و نبوغ فکری وی در راستای تولید دانش و نوآوری موجب سرعت بخشیدن به رشد و توسعه علمی و متوازن کشور گردد. زمانی که فناوری‌های نوین مشمول تحریم قرار می‌گیرند و کشورهای دشمن اجازه نمی‌دهند این فناوری‌ها به ایران برسند، اگر از نخبگان حمایت شود، می‌توان این فناوری‌ها را تبدیل به فعالیت تجاری کرد. میدان دادن به نخبگان در عرصه صنعت، تجارت و کشاورزی، از ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی است و نیز باید شرایط به‌گونه‌ای باشد که نخبگان بدون مانع کارهای خود را پیش برند. آنچه جای نگرانی است، تحریم خارجی نیست بلکه نگرانی در خصوص موانع تولید و تجارت در داخل کشور است که گاهی شدیدتر از تحریم‌ها عمل می‌کند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به بررسی همه عوامل مؤثر و زیرسیستم در اقتصاد مقاومتی باید گفت که تحریم‌ها نمی‌توانند خلل مهمی برای کشوری با قدرت جمهوری اسلامی ایران و با این مرزهای گسترده و منابع خدادادی ایجاد کنند، کشوری که به خدای متعال اتکا دارد و ملتی استوار و هوشمند است حتماً پیروز این میدان خواهد بود. نظام اسلامی قادر است با برنامه‌ریزی، تلاش، تدوین استراتژی‌ها و اقدامات لازم با محوریت اقتصاد مقاومتی، بخش عمده‌ای از تهدیدهای امروزی را نیز به فرصت تبدیل کند.

راهکارهای ذیل جهت رسیدن به اهداف اقتصاد مقاومتی ضروری است:

۱. نقطه شروع اقتصاد مقاومتی، سیاست‌گذاری برای اصلاح الگوی مصرف است. مصرف، تولید را جهت می‌دهد و این دو در کنار هم، جهت سرمایه‌گذاری را مشخص می‌کنند. رونق تولید داخلی و کاستن از وارداتی که می‌تواند به افول و کم رونقی و توقف واحدهای تولیدی داخلی منجر شود، موجب استقلال اقتصادی، قطع وابستگی به خارج و ارتقای تکنولوژی در سطح کلان‌تر می‌شود. البته باید به‌گونه‌ای عمل کرد که اقتصاد مقاومتی به معنای تحمیل فشار به مردم نباشد.

۲. افزایش بهره‌وری در تولید، کاهش قیمت تمام‌شده تولیدات، کیفیت بهتر و خدمات بیشتر در رقابت با تولیدات خارجی و کاهش واردات، حمایت از تولید ملی به‌ویژه تولیدات استراتژیک.

۳. کاهش آمار بیکاری و خشکاندن ریشه‌های فقر و آسیب‌های اجتماعی ناشی از بیکاری در جامعه.

۴. فعال‌سازی سیستم‌های حمایتی پولی و مالی و بیمه‌ای بخش تولید برای تحرک در اقتصاد داخلی و نیز حمایت از صادرات کالاهای غیرنفتی.

۵. افزایش واردات دانش فنی، خطوط تولید و ماشین‌آلات درازای کاهش واردات کالاهای مصرفی با توجه به اهمیت این نوع معاملات در عصر اطلاعات، همزمان با تولید علم و تولید دانش فنی و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان.

۶. توجه به معضل تورم و برقراری یک نظام قابل پیش‌بینی و قابل مدیریت در قبال شاخص تورم و تطبیق آن با سطح حقوق و دستمزدها و نیز قیمت ارز در پیشگیری سیاست‌های بهینه در این فرآیند.

۷. تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها در روند تأمین کالاها به این معنا که به محض اعمال تحریم در برخی از کالاها، شکل‌دهی به عزم ملی در حوزه فناوری و صنعت و تجارت برای ایجاد خودکفایی کامل یا حداقل خوداتکایی در تولید و تأمین این اقلام.

۸. برقراری ارتباطات خاص اقتصادی با برخی از کشورهای دوست، گسترش ارتباطات اقتصادی با کشورها و بلوک‌های منطقه‌ای و گسترش شرکای تجاری از یک شریک عمده به چند شریک کوچک‌تر.

۹. شکل‌گیری روحیه جهاد اقتصادی، تولید ملی و حمیت ایرانی. ضمن آنکه برای تقویت اقتصادی ملی، «دیپلماسی اقتصاد مقاومتی» نیز لازم است. هدف از این نوع دیپلماسی تبیین دستاوردهای اقتصاد مقاومتی در مقابل فشارهای وارده است. فشارها در مورد کالای مصرفی و شاخص‌های روزمره اقتصادی وارد می‌شود، ولی دستاوردهای مقاومت کشور، دستاوردهایی استراتژیک و بلندمدت هستند، همچون خودکفایی در تکنولوژی‌ها و فناوری‌های برتر (هسته‌ای)، استقلال در سیاست خارجی و...

۱۰. خودداری از اسراف و ضایع کردن کالاها و ذخیره‌سازی کالاهای اساسی در ابعاد حجیم توسط دولت و انبارهای کوچک و هدایت‌شده و هوشمند توسط مردم (مانند کشور سوئیس) حتی در زمان صلح و آرامش جهت تأمین امنیت غذایی مردم.

منابع:

- ۱- سایت مقام معظم رهبری <http://www.khamenei.ir>
- ۲- پرتال فرهنگی رواق (۱۳۹۴). اقتصاد مقاومتی، راهبردها و راهکارها
- ۳- پیغامی، عادل (۱۳۹۱). ده نکته درباره تحقق اقتصاد مقاومتی،
<http://farsi.khamenei.ir/others-note?id=۲۰۵۵۹>
- ۴- جامی، علیرضا؛ ایمانی مقدم، حمیدرضا و تنها، مجتبی (۱۳۹۱). راهبردهای افق روشن با رویکردی بر اقتصاد مقاومتی، مشهد: سخن گستر.
- ۵- حسین زاده بحرینی، محمدحسین (۱۳۹۲) «اقتصاد مقاومتی؛ راهکاری برای توسعه». مشکوه، ش ۱۱۸، صص ۱۵۹-۱۳۸.
- ۶- خوش چهره، محمد (۱۳۹۱). <http://www.abna.ir/print.asp?lang=۱&id=۳۳۲۹۶۳>.
- ۷- زیدی، باقر (۱۳۹۱). نقش مردم در اقتصاد مقاومتی، روزنامه رسالت، ش ۷۶۱۳.
- ۸- سلیمانی، محمد (۱۳۹۲). شش ضرورت اجرای اقتصاد مقاومتی.
<http://rasekhoon.net/article/show/۶۹۵۳۴۸>
- ۹- سیفلو، سجاد (۱۳۹۳). «اقتصاد مقاومتی راهبرد دفاع غیرعامل اقتصادی». سیاست دفاعی، ش ۸۷، صص ۵۳-۸۸.
- ۱۰- علیخانی، حسین (۱۳۸۰). تحریم ایران شکست یک سیاست، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، تهران.

۱۱- قاسمی، علی (۱۳۹۵) اقتصاد مقاومتی؛ اقدام و عمل نقشه راه پیشرفت و عدالت . مجله اقتصادی پایگاه بصیرت.

۱۲- موسوی، سید علی (۱۳۹۲). <http://daneshgahnews.com/fa/۱۷۷۲۹idcontent.htm>.

۱۳- میرمعزی، سید حسن (۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری). اقتصاد اسلامی، ش ۴۷، صص ۴۹-۷۶.

۱۴- Peet, R. & H. Elaine (۲۰۰۹), Theories of Development Contentions, Arguments, Alternatives, The Guilford Press, Second Edition.

۱۵- Balasa, B. (۱۹۹۰), Korea's Development Strategy, in Jene K. Kwon Ed, Korea Economic Development, Greenwood Press, Connecticut, PP. ۱-۱۷.